INTERVIU CU ALEXANDRU LĂZESCU: „NU VĂD SĂ EXISTE O «IDENTITATE EUROPEANĂ» CA ATARE”

Autor: Victoria Maria Deliu | 30 ianuarie 2023

Alexandru Lăzescu *este jurnalist, președintele grupului de presă Medianet și al publicației* Ziarul de Iași*. A fost redactor-șef la Revista 22. Este directorul Departamentului de Jurnalism și Științe ale Comunicării la Facultatea de Litere, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, unde predă cursuri despre mass-media, marketing în era digitală și management de presă. Este fondatorul rețelei naționale de cotidiane locale Monitorul. A fost directorul general al Societății Române de Televiziune. Semnează numeroase editoriale și analize pe teme politice și economice în publicații românești și occidentale.*

1. Susțineți în mai multe articole, ca urmare a evenimentelor politice internaționale de anul trecut, și, în special, a războiului din Ucraina, că nu este nerealist să le interpretăm ca pe începutul unui nou Război Rece. Dacă această ipoteză va fi confirmată, cum vedeți, în noul context, poziția Uniunii Europene între noile sfere de influență?

Nu e nicio îndoială că suntem într-un nou Război Rece. Și încă de ceva vreme. Numai că, la fel ca în cazul primului Război Rece, a fost nevoie de un șoc brutal, atunci războiul din Coreea, astăzi cel din Ucraina, pentru a accepta și conștientiza acest lucru. Sunt, desigur, o serie de diferențe majore. Dacă primul a avut o dimensiune primordial ideologică, competiția mondială pentru influență între modelul de guvernare capitalist și cel comunist, acum lucrurile stau diferit, deși acest aspect continuă să fie prezent. În prim-plan acum se află competiția în plan geo-economic, unde China a obținut poziții privilegiate în Sudul Global, și în zona tehnologiilor avansate (Inteligența Artificială, computerele cuantice, tehnologii spațiale etc.) care, prin impactul economic și militar, vor avea un rol decisiv în tranșarea luptei pentru hegemonie globală.

E drept, mai sunt încă destui în spațiul occidental care se agață de ideea că un nou Război Rece mai poate fi evitat din rațiuni ideologice (una des invocată fiind „lupta cu schimbările climatice”, deși e foarte clar că atît la Beijing, cît și la Moscova chestiunea e departe de a fi printre priorități) sau economice. În ultimul caz, e vorba de corporații occidentale care nu doresc să renunțe la imensa piață chineză, dar și de state ca Germania (un articol apărut recent în Foreign Affairs sub semnătura cancelarului Olaf Scholz ilustrează exact acest tip de poziție). Oricum, de partea cealaltă a baricadei, la Moscova și Beijing, dar și la Teheran sau în Coreea de Nord, determinarea de a schimba actuala ordine internațională rămîne la fel de solidă în ciuda unor declarații contrare făcute la Davos de vicepremierul Liu He. Poate fi vorba doar de o recalibrare a ritmului și mijloacelor asociate acestui demers.

Dar, ca să ne întoarcem la Europa, tocmai această dimensiune ideologică mult mai difuză, spre deosebire de perioada primului Război Rece, în combinație cu interesele economice substanțiale în relația cu China, mai ales, facilitează poziționări precum cele exprimate de Olaf Scholz, susținute de influentul *lobby* industrial german (ponderea vînzărilor Wolkswagen în China este de 40 procente din cele totale, iar schimburile comerciale anuale bilaterale sino-germane sunt în jur de 240 miliarde Euro). Nu e întîmplător că Olaf Scholz a fost primul lider occidental important care s-a grăbit să se ducă la Beijing imediat după Congresul Partidului Comunist Chinez, care rupînd cu tradiția introdusă de Deng Xiaoping, i-a oferit lui Xi Jinping un al treilea mandat. Spre deosebire de situația dinainte de 1990, cînd prezența Uniunii Sovietice în Vest se manifesta prin influența asupra partidelor comuniste și a cercurilor intelectuale marxiste și mai deloc în plan economic, lucrurile stau astăzi foarte diferit cînd vine vorba de China, dacă ar fi doar să amintim investițiile, unele chiar în poziție de control, din mari porturi europene. Cele din Pireu, Roterdam și, recent, din Hamburg sunt doar o parte din exemple.

În acest context, interesele economice, mai ales în această perioadă dificilă în plan economic, ale multor țări din Europa de Vest, Germania, Franța, dar și Olanda, de pildă, explică lipsa de entuziasm a acestora față de ideea de a se alătura Statelor Unite în competiția geopolitică cu China. De altfel, Angela Merkel a pledat explicit spre sfîrșitul mandatului ei de cancelar pentru „neutralitate”. Probabil ofensiva de șarm a Chinei la Davos are drept țintă tocmai demersul de decuplare a UE de America, demers complicat de invazia rusească din Ucraina. Dar nu e singurul factor de luat în calcul. Ideea unei Europe Suverane, dragă mai ales Parisului, dar parțial și Berlinului, decuplată de America, încurajează același gen de poziționare. Acum, războiul din Ucraina a introdus complicații mai ales din acest ultim punct de vedere (pentru rejectarea „decuplării economice” se pot găsi tot felul de justificări), dar asta nu înseamnă că demersul este abandonat, ci doar împins temporar în plan secund. Or, dacă Uniunea Europeană va decide să adopte o poziție neutră în competiția geostrategică dintre Statele Unite și China, nu doar relațiile transatlantice ar fi grav afectate, ci și șansele lumii occidentale

de a stopa ascensiunea Chinei ca hegemon global.

2. Vă invit să privim acum lucrurile, ceva mai detaliat, din interiorul Uniunii Europene. Dacă ne gândim, pe de-o parte, la interesele politice divergente dintre flancul vestic și cel estic al Uniunii Europene – Vestul urmărind, înainte de războiul din Ucraina, o îndepărtare de Statele Unite ale Americii și o apropiere de Rusia, în primul rând din motive economice, iar Estul consolidând prezența aliaților americani în regiune, mai ales din rațiuni de securitate – și, pe de altă parte, la reacțiile conservatoare din țări precum Polonia sau, mai recent, Italia în fața corectitudinii politice care domină discursul de la Bruxelles, cum estimați că va arăta viitorul proiectului european pe termen mediu și lung? Se va dizolva Uniunea Europeană, cel puțin așa cum arată ea astăzi, și va exista o întoarcere la nivelul statelor naționale sau va fi reformată unitatea într-o structură diferită de cea pe care o cunoaștem?

Războiul din Ucraina a amplificat semnificativ influența Statelor Unite și Marii Britanii pe întregul flanc de Est al UE, aspect care nu este privit deloc cu bucurie la Paris și la Berlin. Din cel puțin două motive: 1. Subminează demersul Europei Suverane; 2. Oferă un levier important unor țări din acest grup care resping presiunile exercitate de la Bruxelles și din alte capitale din Europa de Vest care doresc să promoveze gradual o „federalizare *de facto*" a Uniunii, sub o baghetă franco-germană, de pildă prin eliminarea principiului unanimității în cazul unor decizii majore. În afară de asta, aș face observația că dorința de a menține relații privilegiate cu Rusia, complicată de invazia Rusiei în Ucraina, avea, poate, în cazul Germaniei, rațiuni în principal economice, nu și în cazul Parisului. Nu poți avea o Europă Suverană decuplată în bună măsură de Statele Unite dacă nu regîndești întreaga ecuație de securitate de pe continent în cadrul unui aranjament cu Moscova. De altfel, Emmanuel Macron a lăsat să se înțeleagă asta înainte de invazie. Trebuie să înțelegem că, în realitate, Moscova nu amenință Europa de Vest. Ceea ce Rusia vrea să împiedice este integrarea într-o formă sau alta a Ucrainei în Vest și recăpătarea, chiar și doar parțială, a unei sfere de influență în fostul spațiu al Europei de Est, probabil și în Balcanii de Vest și, evident, decuplarea Europei de America. Moscova speră că, astfel, în asociere cu Europa de Vest, se poate crea un pol euro-asiatic care să fie o contrapondere și la America, și la China, cu care are acum un parteneriat mai degrabă conjunctural.

Evoluțiile din interiorul UE vor depinde în chip major de soarta războiului din Ucraina, care nu este deloc clară în acest moment. În ciuda unor voci optimiste, scenariul în care Kievul recapătă controlul asupra întregii regiuni Donbas este destul de puțin probabil. Mai degrabă se pune problema cum va gestiona Kievul o contra-ofensivă masivă rusească. Însă dacă mergem pe un scenariu mai probabil în care se va ajunge la un

acord de încetare a focului (un tratat de pace, care nu există, de pildă, nici în cazul Coreii, este greu de acceptat pentru ucraineni) care lasă teritoriile din regiunea Donbas sub controlul Moscovei, întrebarea este ce se va întîmpla ulterior cu Ucraina, în această configurație. Fără un sprijin financiar masiv pentru stabilizare și reconstrucție și o integrare în NATO, sugerată de altfel recent chiar de Henry Kissinger, care și-a schimbat radical poziția din acest punct de vedere, Ucraina va reveni inevitabil sub influența Rusiei. În cazul acestui scenariu, care nu este deloc agreat la Paris și Berlin, s-ar consolida în Europa o axă solidă pro-americană care ar submina proiectul Europei Suverane, demersul de federalizare a Uniunii și ar descuraja o poziționare neutră în competiția geopolitică sino-americană, chiar dacă relațiile comerciale ale unor țări cu Beijingul vor rămîne în continuare semnificative. Nu cred că în acest caz UE s-ar putea dizolva sau scinda, dar nu aș exclude un demers de creștere a rolului statelor naționale în relația cu Comisia Europeană, inclusiv prin rejectarea presiunilor culturale pe care le pomeniți. De altfel, cred că, în viitor, alegerile naționale și cele europarlamentare vor fi în tot mai mare măsură dominate de tema valorilor culturale și politici mult mai ferme în ceea ce privește imigrația.

Dacă însă Ucraina va fi în bună măsură abandonată, e posibil ca scenariul dorit de Moscova să aibă șanse de reușită. În acest caz, nu doar Ucraina, ci și țări ca România sau Republica Moldova intră într-o zonă de vulnerabilitate crescută, pentru că în cazul unor mutații geopolitice majore, așa cum s-a întîmplat în 1989, putem asista la evoluții pe care acum le considerăm imposibile prin raportare la actualele aranjamente instituționale, precum apartenența la UE și NATO.

3. În contextul în care societatea occidentală este marcată, pe de-o parte, de un grad ridicat de secularizare și pluralism radicalizat, iar, pe de altă parte, de fenomene precum corectitudinea politică, cultura anulării și mișcarea *woke*, care redefinesc identitatea personală accentuând exclusiv fațetele sale predeterminate, precum rasa, sexul sau culoarea pielii etc. și amenință principiile fundamentale ale democrațiilor liberale, în ce mai constă identitatea europeană?

Occidentul în ansamblu trece printr-o criză civilizațională gravă, care îi subminează capacitatea de a gestiona cu succes turbulențele geopolitice pe care le traversăm. Obsesiile climatice au un grav impact economic, în timp ce atacul la baionetă împotriva tradițiilor culturale și societale, susținut în spațiul academic, mass media, cercurile intelectuale și artistice din Occident, și tot mai mult la nivelul corporațiilor, distruge sistematic ancorele identitare ale civilizației occidentale. E adevărat, există o rejectare în creștere la nivelul societății, dar elitele în bună parte aliniate ideologic la curentul *woke* controlează aproape complet pîrghiile instituționale. În plus, tînăra generație, și

știți foarte bine asta, trecută prin aceste laboratoare de îndoctrinare, pare în măsură tot mai mare aliniată și ea „cauzei”. Recent a fost organizată la Universitatea Oxford o dezbatere cu tema „A mers curentul *woke* prea departe?”. Un videoclip cu intervenția lui Konstantin Kisin, provenit dintr-o familie de imigranți ruși care s-au stabilit în Marea Britanie în anii ‘90, una din gazdele unui popular podcast, *Triggernometry*, care combătea extrem de elocvent obsesiile climatice *woke*, a explodat viral în spațiul online, cu peste 50 de milioane de vizionări. Lucru salutat cu satisfacție de oponenții curentului *woke*. Numai că nu trebuie să uităm un element important. La Universitatea Oxford, într-o sală cu studenți presupus de elită, în ciuda argumentelor zdrobitoare aduse de Kisin, scorul cu care a cîștigat dezbaterea a fost totuși destul de strîns, 89 la 60. În acest context merită probabil amintite niște statistici menționate tot de Konstantin Kisin: în Rusia au fost incriminate penal în jur de 400 de persoane care au avut intervenții publice critice față de războiul din Ucraina, în timp ce în Marea Britanie sunt peste 3000 de persoane care au suferit consecințe penale, chiar închisoare, pentru infracțiuni din categoria *hate speech*. Ceea ce e totuși șocant, chiar dacă, în mod evident, consecințele pentru cei din Rusia sunt mult mai grave.

Pe de altă parte, provocările la adresa „democrației occidentale”, privită în sens tradițional, venite din partea acestui influent curent încadrat ideologic în spațiul „marxismului cultural”, sunt amplificate de impactul noilor tehnologii – precum rețelele sociale și al algoritmilor care utilizează inteligența artificială – în societate și de diminuarea constantă a relevanței proceselor electorale în condițiile în care marea majoritate a deciziilor sunt luate direct sau prin diferite mecanisme, de birocrații instituționale, de la o gamă tot mai largă de agenții guvernamentale la Comisa Europeană sau Organizația Mondială a Sănătății, care nu sunt alese și își urmăresc cu prioritate propiile interese.

4. Având în vedere că principalul scop al înființării proiectului european după cel de-Al Doilea Război Mondial a fost menținerea păcii și că bazele sale doctrinare au fost de factură creștin-democrată, credeți că identitatea europeană, asumând că își are sursa în creștin-democrație, mai poate fi astăzi fundamentul unui consens politic pe continent?

Nu văd să existe o „identitate europeană” ca atare. Cu atît mai puțin una creștin-democrată unificatoare. Poate doar în sensul aderenței la un set de valori fundamentale de sorginte occidentală, puse și ele tot mai mult în discuție. De pildă, libertatea de expresie este privită tot mai mult cu suspiciune. De altfel, mai toate sondajele de opinie relevă că numărul locuitorilor de pe continent care își asumă explicit în primul rînd identitatea de „european” este infim, de doar cîteva procente. Identitatea națională rămîne primordială și se vede asta în pasiunile care se consumă la marile competiții

sportive, recent la Campionatul Mondial de fotbal sau la tenis, la Openul Australian.

5. Dată fiind creșterea imigrației din ultimii ani și faptul că majoritatea imigranților provin din spațiul islamic, cum credeți că vor arăta, în viitorul mediu și lung, rezultatele ciocnirii dintre o Europă secularizată și o populație a cărei religie nu a cunoscut niciodată un fenomen similar secularizării?

După cum am subliniat anterior, conflictele generate de valul migraționist masiv din ultimele decenii, nu doar din ultimii ani, au un tot mai important impact politic. Suedia și Italia sunt doar cele mai recente exemple. Cînd ai explozii de violență stradală precum cele de la Bruxelles și din Franța după meciurile Belgiei și Franței cu Mexicul de la Campionatul Mondial din Qatar nu poți să nu constați că premizele ideologice care au stat la baza gestiunii migrației în Europa de Vest – cultivarea unui multiculturalism care a privit drept toxică integrarea acestor comunități în societate – au fost fundamental greșite. Pe vremea lui Francois Mitterand – nu e chiar foarte multă vreme de atunci! – nu exista nicio moschee în Franța. Iar atunci cînd regele Arabiei Saudite i-a cerut președintelui francez să permită construcția uneia la Paris, Mitterand i-a spus că este de acord doar dacă va fi construită o biserică și în Arabia Saudită. Astăzi sunt mii de moschei în Franța, în Marea Britanie și în alte orașe din Europa de Vest. O parte dintre ele fiind centre de îndoctrinare radicală islamică, care a avut ca efect suita de atentate din Europa de Vest.

6. Ați scris pe larg despre sistemul de supraveghere și control care a luat amploare în China ca urmare a utilizării tehnologiilor avansate, precum sistemele de recunoaștere facială. În ce direcție credeți că se îndreaptă folosirea tehnologiilor digitale în Europa următorilor 5-10 ani?

Pandemia a scos la suprafață faptul că o populație înfricoșată acceptă în proporție semnificativă să renunțe la drepturi fundamentale în baza promisiunilor de asigurare a securității. În Noua Zeelandă, guvernul Jacindei Arden – care după demisia recentă a fost prezentată de o bună parte a mass media occidentale drept o adevărată icoană a democrație liberale – a introdus măsuri draconice și a cerut deschis populației să-i denunțe pe cei care nu se conformează. Profesorul belgian Mattias Desmet descrie pe larg acest fenomen de condiționare socială, *mass formation*, scoțînd în evidență faptul că un stat tot mai expandat este tentat să promoveze demersuri de inginerie socială pentru cauze pe care le consideră benefice sau morale. Tehnologiile există, mijloacele există și ele, sigur nu la amploarea din China, dar exprimarea „bunelor intenții” nu garantează în nici un fel că nu se poate ajunge la abuzuri. Din acest punct de vedere, putem vorbi despre introducerea „banilor digitali”, ceea ce ar facilita confiscarea unor sume cu

motivații mai mult decît discutabile. Am văzut asta în Canada, unde Pay Pal a confiscat sumele provenite din donații pentru sprijinirea protestelor transportatorilor, sau în Marea Britanie unde Pay Pal a blocat fondurile unei asociații care luptă pentru apărarea libertății de expresie din mediul academic. Din acest punct de vedere, ceea ce se va întîmpla depinde de capacitatea de a se coagula o reacție solidă la nivel politic și civic care să nu permită ca astfel de derapaje să scape de sub control.

7. Cum credeți că se va poziționa România în scenariile pe care le-ați descris mai devreme privind viitorul proiectului european?

În condițiile mutațiilor geopolitice, dar și ale derapajelor culturale menționate anterior, România ar trebui să-și schimbe radical atitudinea de aliniere cuminte la directivele venite de la Bruxelles, mai ales atunci cînd acestea sunt nerezonabile sau îi lezează interesele naționale. Și ar trebui să facă asta inclusiv din rațiuni externe, pentru a nu alimenta curente politice populiste radicale. Soluția este un demers activ de coagulare a unor alianțe în interiorul UE prin care, de pildă, să respingă impulsurile federaliste, care transformă UE într-un imperiu *de facto* franco-german.

Imagine: Arhiva personală